

۲۰۲۳/۰۹/۰۱

نویسنده : سیدعظیم حسینی

زراعت و مالداري(بخش حیوانات اهلی - باربر)

بخش حیوانات اهلی - باربر «شتر» در قاموس کبیر افغانستان

آلمانی: Kamel

انگلیسی: camel

لاتین : camelum

شتر، که در فارسی - دری اُشتر نیز گفته می شود، جانوری است نشخوارکننده از راستهٔ جفت سمسانان و از خانوادهٔ شتران. شتر دارای تودهٔ چربی مشخصی به نام «کوهان» در پشت خود است. شترها از دیرباز اهلی شده اند و به عنوان حیوان اهلی برای تهیهٔ غذا (شیر و گوشت) و منسوجات (الیاف و نمد از مو) مورد استفادهٔ بشر میباشند. شترها از جانوران کار و باربر بوده و مخصوصاً وسیله ای حیاتی مناسب برای حمل و نقل مسافران و بار در صحرا ها و بیابان های بی آب میباشند. اکنون تنها سه گونه از شتر باقی مانده است. شتر یک کوهانه ۹۴ درصد و شتر دوکوهانه ۶ درصد از جمعیت شتر جهان را تشکیل می دهد. شتر دوکوهانه وحشی نیز یک گونهٔ جداگانه است و تعداد بسیار کمی از آن باقی مانده و اکنون به شدت در معرض خطر انقراض قرار دارد.

سازگاری های بدنی و رفتاری شتر:

شتر از جانورانی است که با محیط های خشک و بی آب و علف و صحرا خود را وفق داده است.

ادرار شتر به انگلیسی: (Camel urine) قرن ها در شبه جزیره عربستان برای اهداف دارویی استفاده شده است. سازمان صحت جهان توصیه به اجتناب از نوشیدن آن کرده و این عمل را با مرض تنفسی شرق میانه یا همان بیماری کشندهٔ مرس (MERS) مرتبط دانسته است.

گفته می شود محمد پیامبر اسلام به برخی افراد توصیه کرده است «برای سلامتی

بدنشان» از آن استفاده کنند. همچنین در حدیث آمده است: «برخی از افراد قبیله» اوکل «یا اورینا» به مدینه آمدند و آب و هوای آنجا برای آنها مناسب نبود ... بنابراین پیامبر دستور داد که به گله شترها (میلچ) بروند و شیر و ادرار آنها را بنوشند (به عنوان دارو) ... بنابراین آنها طبق دستور العمل پیش رفتند و بعد از اینکه سالم شدند».

دانشمند اسلامی، محمد نجیب قاسمی، اظهار داشت که محمد به مردم دستور نداد، که ادرار شتر بنوشند بلکه آن را از خارج استفاده کنند زیرا کلمه اصلی این کلمه دارای کلمه آزمدو (Azmadu) است، که به معنی استفاده از لایه ای از چیزی است. با این حال، الشیخ بختیار ناصر، یک دانشمند اسلامی، از مصرف ادرار شتر حمایت واز آن دفاع کرده و ادعا کرد، که مخلوط ادرار و شیر شتر فواید دارویی دارد. در پاسخ، دانشمندان در کشورهای اکثریت مسلمان و غیرمسلمان این ادعاها را رد کردند و در واقع مصرف ادرار شتر را به شیوع بیماری معروف به کرونا و ویروس وابسته به سندرم تنفسی خاورمیانه (MERS) مرتبط می دانند.

تا مست نباشی نبری بار غم یار - آری شتر مست کشد بار گران را

ای روی تو آرام دل خلق جهانی - بی روی تو شاید که نبینند جهان را

شتر می تواند آب و هوای گرم و خشک، بی‌آبی و کم خوراکی را تحمل کند. این جانور می تواند در بیابان زندگی کند و علاوه بر علف‌ها از بته‌ها و درختچه‌های گوناگون صحرایی و حتی از بته‌های تلخ، شور و خاردار تغذیه کند. این

جانوران، دارای سازگاری‌های فیزیولوژیکی هستند، که به آن‌ها اجازه می‌دهد در مدت طولانی بدون هیچ منبع خارجی آب مقاومت کنند. شتر یک کوهانه حتی در شرایط بسیار گرم می‌تواند هر ۱۰ روز یک بار آب بنوشد و می‌تواند تا ۳۰ درصد از توده بدن خود را در وضعیت کم‌آبی از دست بدهد. یک شتر یک کوهانه ۶۰۰ کیلوگرامی، می‌تواند در عرض سه دقیقه، ۲۰۰ لیتر آب بنوشد. شترها قادر به مقاومت در برابر تغییرات حرارت بدن و کمبود آب هستند، که باعث مرگ بیشتر پستانداران دیگر می‌شود. حرارت بدن شتر ثابت نیست و به آهستگی هماهنگ با حرارت محیط، بالا یا پایین می‌رود. حرارت بدن شترها می‌تواند از ۳۴ درجه سانتی‌گراد در هوای سرد در شب‌ها، تا ۴۴ درجه در روزهای گرم متغیر باشد و بدون ایجاد مشکل، کم و زیاد گردد.

به طور کلی، برای مقایسه بین شتر و سایر حیوانات، شترها روزانه تنها ۱.۳ لیتر مایعات دریافت می‌کنند در حالی که حیوانات دیگر با وزن مشابه، روزانه ۲۰ تا ۴۰ لیتر مایعات مصرف می‌نمایند. حفظ حرارت مغز، در محدوده معین، برای حیوانات حیاتی است. برای کمک به این امر، شترها دارای مجموعه‌ای از سرخ‌رگ‌ها و سیاه‌رگ‌ها هستند که بسیار نزدیک به هم قرار دارند و از جریان خون مخالف برای سرد ساختن خونی که به سمت مغز می‌رود استفاده می‌کنند. شترها حتی زمانی که حرارت محیط به ۴۹ درجه می‌رسد به ندرت عرق می‌کنند.

پوشش ضخیم شتر آن را از گرمای شدید ساطع^(۱) شده از ریگ‌های صحرا محافظت می‌کند. برای جلوگیری از گرم شدن بیش از حد، یک شتر کوچک، به این دلیل که به سطح زمین داغ، نزدیکتر است، باید ۵۰ درصد بیشتر عرق کند. در طول تابستان، رنگ پوشش شترها روشن‌تر می‌شود که نور را بیشتر بازتاب می‌کند و همچنین از آفتاب سوختگی جلوگیری می‌کند. پاهای بلند شتر با دورتر نگه داشتن بدنش از زمین که ممکن است تا ۷۰ درجه سانتی‌گراد، گرما داشته

به صفحه قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید

تیم بنیان‌گذار این قاموس آرزو دارد، داشته‌های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

باشد، به سرد نگه داشتن بدن شتر، کمک می کند. نحوه نشستن شترها طوری است که از گرم شدن زیاد بدن، جلوگیری می کند.

دهان شترها دارای پوشش چرمی ضخیمی است، که به آن‌ها امکان جویدن گیاهان خاردار صحرا را می دهد.

مژه‌های بلند و موهای گوش، همراه با سوراخ‌های بینی که می‌توانند بسته شوند، مانعی در برابر ریگ ایجاد می کنند. اگر ریگ در چشم آن‌ها برود، می‌توانند با استفاده از پلک سوم شفاف خود آن را از جای خود خارج کنند. راه رفتن و پهن شدن کف پاها به شترها کمک می کند بدون فرورفتن در ریگ، حرکت کنند

کلیه‌ها و روده‌های شتر در باز جذب آب، بسیار کارآمد هستند. بخش جسمک کلیوی، قطر کمتری دارد که باعث کاهش سطح فیلتراسیون و کاهش دفع آب از طریق ادرار می شود. این دو خاصیت اصلی آناتومیک، شترها را قادر می سازد تا آب را حفظ کرده و حجم ادرار را در شرایط سخت بیابانی محدود کنند. ادرار شتر به صورت مایع غلیظی خارج می شود و مدفوع شتر به قدری خشک است که می‌تواند برای سوختن در آتش استفاده می‌کنند نیازی به خشک کردن آن، ندارند.

کوهان، عضوی مهم در شتر است که تنها از چربی و ماهیچه تشکیل شده و حجم آن بر اساس سن و تندرستی وی تغییر می یابد، که در آن استخوانی وجود ندارد و شتر در شرایط بی‌خوراکی تا چندین روز می تواند با اعتماد به وجود این چربی و سوخت و ساز آن زنده بماند.

گونه‌های شتر

در حال حاضر، سه گونه شتر در جهان، باقی مانده است:

- شتر دوکوهانه یا *Camelus bactrianus* اهلی شده در آسیای مرکزی، از جمله منطقه تاریخی باختر
 - شتر یک کوهانه / شتر عربی با نام علمی *Camelus dromedarius* اهلی شده در شرق میانه، صحرای بزرگ آفریقا و جنوب آسیا؛ در اوایل قرن نوزدهم توسط مردم سلیمان خیل به استرالیا معرفی و انتقال شده اند.
 - شتر دوکوهانه وحشی نام علمی *Camelus ferus* مناطق دور افتاده شمال غربی چین و مغولستان.
- اوسط طول عمر یک شتر ۴۰ تا ۵۰ سال است. ارتفاع شانه یک شتر تک کوهانه بالغ، حدود ۱۸۵ سانتی‌متر و تا بالای کوهان، حدود ۲۱۵ سانتی‌متر است.
- شترها می توانند به مدتی محدود، با حداکثر سرعت ۶۵ کیلومتر در ساعت، بدون و همچنین می توانند مسافت بیشتری را با سرعت ۴۰ کیلومتر در ساعت، حرکت کنند. وزن شترهای دوکوهانه، ۳۰۰ تا ۱۰۰۰ کیلوگرم و وزن یک کوهانه‌ها، ۳۰۰ تا ۶۰۰ کیلوگرم، است.

به صفحه قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید

تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

شترهای نر در گلو، اندامی به نام دولا (Dulla) دارند. این کیسه بزرگ، در جذب شترهای ماده و تسلط بر قلمرو، کاربرد داشته و مشابه زبانی بلند، متورم و گلابی است که از کنار دهان آویزان شده است. شترها با نشستن نر و ماده بر روی زمین، جفت‌گیری می‌کنند و شتر نر، از پشت، سوار ماده می‌شود. شتر نر معمولاً در یک نوبت از جفت‌گیری سه یا چهار بار انزال می‌کند. شترها تنها سم‌دارانی هستند که در حالت نشسته جفت‌گیری می‌کنند.

لب‌های شتر دارای گستره حرکتی زیادی است و لب بالائی به دو بخش تقسیم شده است. لب زیرین در شترهای پیر، به وضوح آویزان است. در این حیوان نیز، همانند دیگر نشخوارکنندگان، بر روی فک پایینی شتر تنها دندان پیش وجود دارد و این دندان‌ها در فک بالا وجود ندارند. دهان شتر همیشه باز است و حیوان گاه بانگ بلندی تولید می‌کند. دستگاه هضمی شتر همچون دیگر نشخوارکنندگان عبارت از معده‌های چهارگانه است. شتر هر چند حیوانی بردبار و آرام است، گاه ناگهان مهاجم می‌گردد (خاصاً در فصل جفت‌گیری)، به همین جهت، بهتر است که در هنگام کار، شترهای نر و ماده از هم جدا گردند. در اوقات دیگر شترها مطیع و آرام هستند.

علی‌رغم این‌که در هنگام گرفتن افسار آنان یا نهادن بار بانگ می‌زنند، خطری نخواهند داشت و معمولاً شتران اخته‌شده^(۲) در مقایسه با شتران نر آرام‌تر هستند. شتر نسبت به تحمل درد و در قبال بیماری‌ها تا حدودی مقاوم‌تر از دیگر حیوانات است و علائم خستگی و ناراحتی چندانی را از خود بروز نمی‌دهد. به همین جهت باید که به دقت آن‌ها را تحت دید داشت، زیرا در هنگام بیماری نیز بدون اظهار ناراحتی، همچنان به کار خود ادامه می‌دهند. شتر برای انسان‌ها حیوان مفیدی است و کاربردهای فراوانی دارد. این حیوان علاوه بر این که وسیله اصلی رفت و آمد ساکنین صحراست، از سوئی دیگر می‌تواند خوراک و وسایل مورد نیاز دیگری را به انسان عرضه کند و انسان می‌تواند با تغذیه از شیر و گوشت شتر، تا هفته‌ها در صحرا زنده بماند. همچنین می‌توان از چربی کوهان به جای مسکه استفاده کرد و پشم شتر را در ساختن خیمه‌ها، پتو، فرش، لباس‌های پشمی، طناب و ریسمان به کار برد. همچنین می‌توان از مدفوع خشک‌شده شتر برای روشن کردن آتش استفاده کرد و پس از ذبح شتر می‌توان از پوست آن در صنعت بوت دوزی و مَشک آب و چیزهای دیگر استفاده کرد. شترها پس از دوران باستان در غرب آسیا، جایگزین ارابه شدند.

جمعیت و پراکندگی:

در سال ۲۰۱۰ تقریباً ۱۴ میلیون شتر زنده در سراسر جهان، وجود داشته که ۹۰ درصد از آن‌ها، شتر یک کوهانه بودند. شترها به عنوان حیواناتی اهلی بیشتر در شاخ آفریقا، ساحل صحرا، مغرب عربی، شرق میانه و جنوب آسیا زندگی می‌کنند. منطقه شاخ آفریقا به تنهایی دارای بیشترین تراکم شتر در جهان است، که برای عشایر در سومالی و اتیوپی شیر، غذا و در نقش وسیله ای برای جابه‌جایی و حمل و نقل، عمل می‌کند. برآورد می‌شود، که بیش از یک میلیون شتر در استرالیا، به صورت رمیده و رها شده در طبیعت، زندگی می‌کنند.

به صفحه قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید

تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

شتر سواری:

شتر هنگامی که می دود سرعت بالایی دارد. امروزه در کشورهای عربی و اسلامی مسابقات شتردوانی برگزار می‌کنند. در گذشته در سرزمین‌های عربی از شتر ماده به دلیل سرعت بالا، برای جابه‌جایی و انتقال اخبار استفاده می‌کردند. شتر در مقابل تشنگی مقاومت زیاد دارد، بدین منظور بنام کشتی صحرا یاد می‌شود.

شتر در افغانستان:

در افغانستان شتر تا اکنون مورد استفاده قرار می‌گیرند. مالداران شمال، غرب و کوچی‌های افغانستان شتر تربیه می‌نمایند. ۸۰ فیصد انتقالات کوچی‌ها توسط شتر صورت می‌گیرد. علاوه بر آن شتر به مقصد گوشت شیر پوست و پشم تربیه می‌گردد. هکذا شتر به مقاصد سیورت، تفریح، قاجاق، نیز استفاده می‌گردد. معمولاً شترهای افغانستان دو کوهانه است ولی به تعداد زیادی یک کوهانه نیز وجود دارد.

ساختمان بدن:

از اینکه زمستان افغانستان سرد و پر برف می‌باشد مردم در انتقالات از دو کوهانه استفاده می‌نمایند. شترهای دو کوهانه برف می‌خورند. شتر قدرت اینرا دارد که فاصله ۴۰ - ۵۰ کیلومتر را در یک ساعت سپری نماید. در افغانستان

به صفحه قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید

تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته‌های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

از شتر و قاطر به منظور انتقالات اسلحه چوب در دره‌های پر خم پیچ نیز استفاده می‌نماید. مردم شمال افغانستان بیش از ۴۵۰۰ سال قبل شتر را اهلی نموده بودند. قبلاً در این مناطق شترهای وحشی وجود داشت. بدین منظور شترهای دوکوهانه را بنام اشتر باختری یاد می‌نمایند. در کاروانهای راه ابریشم از شتر نیز استفاده می‌نمودند

شترجنگی در افغانستان

آغاز هر سال در افغانستان همراه با یک مسابقه عجیب و هیجان انگیز است؛ مسابقه ای که شرکت کنندگان آن نیرومندترین شترها هستند. در افغانستان افراد زیادی برای تماشای مسابقه هیجان انگیز دور هم جمع می‌شوند؛ مسابقه ای که هر سال در شهر مزار شریف مرکز ولایت بلخ برگزار می‌شود.

شترجنگی یکی از ورزش‌های پرطرفدار و جشن‌های سنتی فرا رسیدن سال نو در افغانستان است. افغان‌ها شترهای خود را در یک زمین خاکی در دومین روز سال به جنگ می‌اندازند. شترهایی که در این مسابقه از آنها استفاده می‌کنند، چهارپایان معمولی نیستند، که در کارهای عادی و روزمره از آنها استفاده می‌شود بلکه شترهایی تنومند با نیرویی شاید بیشتر از یک گاو جنگی هستند، که قیمت آنها چند برابر گران‌تر از یک شتر بارکش است.

به صفحه قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید

تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته‌های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

البته شترهای جنگی از لحاظ ظاهر هم تفاوت‌هایی دارند و دارای پاهایی کشیده‌تر هستند. رنگ پشم آنها هم تیره‌تر است و از نژاد خاصی‌اند. البته جنگ انداختن شترها به همین سادگی‌ها نیست و تنها با خرید یک شتر نمی‌توان آن را وارد میدان جنگ کرد، بلکه باید برای این حیوان مربی استخدام کرد.

ضرب المثل شتر کینه

کینه شتر به این دلیل معروف است که اگر بدی و خطایی از صاحبش ببیند، بدون اینکه او را ببخشد، کینه اش را در دل نگه می‌دارد و به وقتش انتقام می‌گیرد. این مثل زمانی به کار می‌رود که فردی با تمام خوبی‌هایی که از یک نفر دیده، وقتی یک بدی از او می‌بیند هیچ وقت از دلش بیرون نمی‌برد و تبدیل به کینه و عقده می‌شود. یعنی شخصی آنقدر کینه بی است که از او انتظار نمی‌رود فرد خطاکنده را ببخشد. به افراد لجوج و انتقام‌گیرنده و به اصطلاح "نمک شناس"، این مثل را به کار می‌برند. شتر کینه یعنی نه تنها، فرد، اشتباهات دیگران را نمی‌بخشد بلکه مانند شتر، سخت انتقام می‌گیرد!

تاریخچه ضرب المثل شتر کینه

این مثل پیشینه‌ای دارد که بر اساس آن این مثل را به کار می‌برند:

با تمام زحماتی که ساریبان برای شتر می‌کشد و از او نگه‌داری می‌کند، اگر ساریبان شتر را آزار بدهد و او را عصبانی کند، شتر، کینه‌ای انتقام به دل می‌گیرد تا در زمانی مناسب از ساریبان انتقام بگیرد. نکته‌ای جالب این است که شتر هر چقدر هم که خشمگین باشد، این را می‌داند، اگر در زمانی که ساریبان‌ها دور هم جمع شده‌اند به آن‌ها حمله کند، افراد دیگر با چوب به او می‌زنند. پس فقط به چشم‌های ساریبان با کینه و خشم نگاه می‌کند و با صدای بلند نعره می‌زند.

اما زمانی که شتر کینه‌توز ساریبان را در بیابان تنها به چنگ آورد، تمام خشم و انتقامش را از آن‌ها می‌گیرد. اما ساریبان در این چنین مواردی نقشه‌ای طراحی کرده‌اند و آن اینگونه است، که هنگامی که شتر به دنبال ساریبان می‌افتد، آن‌ها باید لباس‌های خود را در هنگام فرار از تن در بیاورند و بر زمین بیاندازند.

شتر هم فریب می‌خورد که این خود ساریبان است و لباس را گاز گرفته و روی آن می‌نشیند. این کار باید طوری صورت بگیرد، تا اینکه ساریبان خود را به دهکده یا جای امنی برسانند و پنهان شود. اگر قبل از اینکه تمام لباس‌هایش را در بیاورد و پشت سرش بیاندازد، شتر او را بگیرد، به طرز خیلی وحشتناکی جانش را از دست خواهد داد.

ضرب المثل با شتر: معنی شتر دیدی ندیدی یعنی چه؟

معنای کلی این ضرب المثل یعنی راز داری و سکوت کردن در غیر این صورت گرفتار شدن...

اگر کسی از رازی باخبر شد و افشای آن را باعث آسیب خودش ببیند؛ از **ضرب المثل شتر دیدی ندیدی** استفاده می‌کند.

شتر دیدی ندیدی! **به انگلیسی: (Mum's the word)**

داستان شتر دیدی ندیدی:

مردی در صحرا بدنبال شترش می‌گشت، تا اینکه به پسر با هوشی برخورد. سراغ شتر را از او گرفت. پسر گفت: شترت یک چشمش کور بود؟ مرد گفت: بله. پسر پرسید: آیا یک طرف بار شیرین و طرف دیگرش ترش بود؟ مرد گفت: بله. حالا بگو شتر کجاست؟ پسر گفت من شتری ندیدم.

مرد ناراحت شد و فکر کرد که شاید این پسر بلایی سر شتر او آورده و پسرک را نزد قاضی برد و ماجرا را برای قاضی تعریف کرد. قاضی از پسر پرسید: اگر تو شتر را ندیدی چطور مشخصات او را درست گفتی؟

به صفحه قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید

تیم بنیان‌گذار این قاموس آرزو دارد، داشته‌های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

پسرک گفت: در راه، روی خاک اثر پای شتری دیدم که فقط سبزه های یک طرف را خورده بود. فهمیدم که شاید شتر یک چشمش کور بود. بعد دیدم در یک طرف راه مگس بیشتر است و یک طرف دیگر پشه بیشتر است و چون مگس شیرینی دوست دارد و پشه ترشی را نتیجه گرفتم که شاید یک لنگه بار شتر شیرینی و یک لنگه دیگر ترشی بوده است. قاضی از هوش پسرک خوشش آمد و گفت: درست است که تو بی گناهی ولی حواست باشد؛ زبان سرخ، سر سبز می دهد بر باد. پس از این به بعد شتر دیدی، ندیدی!!

از آن روزی که ما را آفریدی ***

به غیر از معصیت چیزی ندیدی

خداوندا به حق هشت و چارت ***

ز ما بگذر شت دیدی ندیدی

Source of photos: https://www.google.de/advanced_image_search

معانی لغات:

ساطع:

۱. برافراشته.

۲. درخشنده؛ درخشان؛ تابان.

۳. دمنده.

۴. دمیده.

۵. [قدیمی] پراکنده.

۶. [قدیمی] آشکار.

۲. اخته شده

۱. خصی شده

به صفحه قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید

تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند